

Commissie Omgevingskwaliteit

Bezoekadres:
Weesperplein 8
(Vm. Stadstimmertuin 4)

Postbus 1409
1000 BK Amsterdam
www.crk.amsterdam.nl

Integrale Commissie Advies nr. 2024-21

Status: definitief

Onderwerp	Masterplan Artis
Datum	18 december 2024
Commissie	Robert Winkel (voorzitter), Dana Ponec, Irma van Oort, Do Janne Vermeulen, Hanneke Kijne, Freek Schmidt, Jeroen Ruitenbeek, Marten Wassmann, Paul de Ruiter
Ambtelijk adviseur	André Winder (M&A)
Secretaris	Paul Rosenberg, Marlies van der Meijden, Mirte Kooij
Toelichting	Emil Polak (Artis), Marinke Steenhuis (Steenhuis Meurs), Hank van Tilborg (HNS)
Overige deelnemers	Peter Mensinga (COK)

Achtergrond

Het masterplan voor de doorontwikkeling van Artis is aangepast met deelsluitwerkingen voor onder andere het entreegebied, het parkeerterrein en een nieuw dienstengebouw aan de zijde van het Entrepotdok. Deze wijzigingen worden op verschillende snelheden ter hand genomen en zijn in een ander stadium van planvorming. Voor het dienstengebouw heeft al een architectenselectie plaatsgevonden en is een aanvraag omgevingsvergunning in voorbereiding. Dit onderdeel wordt in deze commissie vooral ter kennisname voorgelegd en wordt in het kader van een aanvraag omgevingsvergunning verder van advies voorzien in subcommissie 1 van de COK.

Vraagstelling

Onderschrijft de commissie de hoofduitgangspunten van het masterplan, is er steun voor de visie? In hoeverre kan in gezamenlijkheid werk worden gemaakt van het verbeteren van dit stuk stad voor mens, dier en klimaat?

Advies

De commissie ondersteunt de inspanning van Artis om door te groeien naar een moderne, duurzame diertuin met voldoende, hoogwaardige leefomgeving voor dier en mens en een positie in de stad die op vlakken van klimaatadaptatie, circulariteit en biodiversiteit bijdraagt aan ambities van de gemeente Amsterdam.

De Commissie Omgevingskwaliteit adviseert de gemeente Amsterdam over de integrale kwaliteit van de fysieke leefomgeving: stedenbouw, architectuur, openbare ruimte, cultuurhistorie, duurzaam bouwen, welstand en monumenten

Het masterplan is, zoals door Artis zelf wordt aangegeven, geen statisch document maar wordt steeds aangepast aan nieuwe doelstellingen en nieuwe werkelijkheden. Dat is noodzakelijk want de functionele relatie met de stad verandert voortdurend en de positie van de dierentuin als iconische onderdeel van de Amsterdamse geschiedenis en identiteit is minder vanzelfsprekend dan twintig jaar geleden.

Een masterplan met een *toedeling van functies aan locaties*ⁱ en criteria voor de omgang met erfgoed en natuur is een belangrijk middel om te midden van alle veranderingen de kernwaarden van het ensemble voor toekomstige generaties te kunnen borgen. In dat licht hecht de commissie zeer veel waarde aan het bestaan van dit masterplan maar constateer zij tegelijk dat het op sommige punten een optelsom is van losse projecten. Gemist wordt een allesomvattende cultuurhistorische en landschappelijke waardenstelling waarin de kernwaarden worden beschreven en gewaardeerd met daaraan gekoppeld een ambitiedocument waarin de principes vastliggen waar zowel door Artis zelf als door derden op kan worden teruggevallen.

Het masterplan is nu vooral vanuit Artis zelf geformuleerd. De commissie adviseert om het perspectief vanuit het publieke domein zwaarwegender onderdeel van de uitgangspunten van het masterplan te laten zijn.

Masterplan

Het bijgewerkte masterplan bevat veel goede punten. Het ensemble van tuinen, hoogwaardig ingerichte lanen en paden en gerestaureerde of vernieuwde gebouwen ziet er ontegenzeggelijk veel beter uit dan twee decennia geleden. Sterke punten in het masterplan zijn het verder doortrekken van de vijvers (Nieuwe Prinsengracht) in noordelijke richting, de indeling van het park in zones met eigen accenten en het versterken van de tweede entree met een tweede Artislein ('Salmplein') aan de zijde van de Mauritskade. De voorgestelde omgang met de 'randen' kan de commissie maar gedeeltelijk volgen. Het opruimen van hekken tussen de gebouwen en de straat en het door middel van 'voortuintjes' opnieuw aansluiten op de openbare ruimte (van de Plantage Middenlaan) betekent een herstel van de historische situatie en een enorme verbetering in het beeld. Het voornemen van een openbaar toegankelijk pad om het héle terrein aan te leggen is sympathiek maar is aan de zijde van het Entrepotdok en de Mauritskade niet erg voor de hand liggend. Delen die openbaar toegankelijk worden, moeten een vanzelfsprekend onderdeel zijn van het langzaam verkeer netwerk. Een eventuele route langs de Mauritskade (de Salmpannen) heeft de extra brug ook echt nodig om een doodlopende openbare route te voorkomen.

De gebruiksrand langs de Mauritskade heeft in de gepresenteerde vorm een stenig karakter wat afbreuk kan doen aan het beeld van gebouwde paviljoens in het groen. Dat geldt ook voor de voorgestelde schaalvergroting aan de zijde van het Entrepotdok en aan de zijde van de Plantage Kerklaan. De commissie begrijpt de historisch onderbouwde redenering vanuit de geschiedenis van het vrij entrepot maar de nu voorgestelde gebouwen zijn vergeleken met de rest van Artis hoog en hoekig. De commissie vraagt zich af of er een architectonisch uitgangspunt aan ten grondslag ligt of dat vooral het programma van eisen richtinggevend is? Wat is de visuele relatie tussen het nieuwe dienstengebouw en de voorgestelde nieuwbouw aan de Plantage Kerklaan? Hoe passen zij qua vorm en architectuur in de grote Artisfamilie? Geadviseerd wordt om zowel voor de waterzijde (Entrepot) als voor de zo belangrijke compositie aan de zijde van de Plantage Kerklaan een eindbeeld te tekenen en

van daaruit te kijken hoe individuele gebouwen zich verhouden tot de straatwanden en de compositie als geheel. Ook voor de Papagaaienvaan zijn er zorgen over de balans tussen groen en rood. De nieuwe winkel oogt te groot om als 'follie' op te gaan in de landschappelijke aanleg. Voor het beoordelen van de impact van de nieuwe gebouwen zou het helpen om een tekening van de bestaande en de nieuwe situatie naast elkaar te hebben.

Duurzaamheid en parkeren

De mogelijkheden op het gebied van duurzaamheid worden op gebouwniveau nog onvoldoende benut. Duurzaamheid omvat zoveel meer dan klimaatadaptatie en ecologie. De commissie adviseert principes van het 'bouwen binnen planetaire grenzen' aan het spectrum toe te voegen en een adviseur duurzaam bouwen aan het eigen kwaliteitsteam toe te voegen. Een breder en lager dienstengebouw zou mogelijkheden bieden voor een dubbelgebruik van het dak, bij voorbeeld in de vorm van een landschappelijke aanleg met ruimte voor dieren.

Het terugdringen van de ruimte die wordt besteed aan auto's is positief. De commissie betwijfelt of daar nog een tijdelijk gebouw voor nodig is dat in zijn tijdelijkheid de omgeving ontsiert en het gebruik van de auto niet ontmoedigt. Misschien is de tijd rijp voor een radicaler afscheid van een grote parkeervoorziening op het terrein van Artis zelf. Een pendelbus naar bij voorbeeld de Smart Mobility Hub in Zuidoost is mogelijk een alternatief.

Het fietsparkeren is nog steeds grotendeels bedacht in de openbare ruimte, buiten de hekken. Dat leidt in de huidige situatie al tot een rommelige en weinig functionele stoep aan de zijde van de Plantage Kerklaan. De commissie ziet hier veel mogelijkheden tot verbetering en adviseert het hele entreegebied in samenwerking met ontwerpers openbare ruimte van de gemeente op te pakken.

Samenwerking

Artis en de gemeente Amsterdam zijn door eigendomsverhoudingen en gemeenschappelijke belangen in hoge mate tot elkaar veroordeeld. Maar de samenwerking verloopt niet altijd vlekkeloos. Dat heeft mogelijk te maken met het feit dat Artis een professionele organisatie is die op veel terreinen eigen kennis en expertise in huis heeft of inhuurt en in die zin deskundigen van de overheid minder nodig heeft dan een willekeurige particuliere opdrachtgever. Toch worden daardoor kansen gemist. Voor een wederzijds begrip van elkaars noden en belangen is het noodzakelijk dat Artis en vertegenwoordigers van de gemeente elkaar in een vroeger stadium informeren en van planvorming op de hoogte brengen. Dat zou bij voorbeeld kunnen in de vorm van een halfjaarlijkse afstemming tussen het kwaliteitsteam (Jour Fixe) en Monumenten en Archeologie en ontwerpers stedenbouw en openbare ruimte. De commissie biedt aan om tijd in de agenda vrij te houden voor vroegtijdig advies en vroegtijdig overleg over bouwprojecten.

Amsterdam, 24 december 2024
Commissie Omgevingskwaliteit

Robert Winkel, voorzitter

Bijlage

Beleidskaders:

- 'Omgevingsvisie Amsterdam 2050. Een menselijke metropool' (Amsterdam 2021)
- Bestemmingsplan Plantagebuurt
- Beschermd stadsgezicht Amsterdam binnen de singelgracht

Aangeleverde stukken:

- Masterplan Artis (presentatie 18-12-2024)

ⁱ Term uit de Omgevingswet die stuurt op integrale afweging van belangen.